



عنوان

راهکارهای جذب نوجوانان به اعتقادات دینی

پژوهشگر:

فاطمه اصل ربیعی^۱

چکیده

دوره نوجوانی از نظر علمی دارای نقاط ابهام فراوان است و بسیاری از جوانب آن هنوز خوب شناخته نشده است. نوجوانی دوره مهمی از زندگی انسان تلقی می‌شود با توجه به اینکه، این قشر عظیم به عنوان سرمایه های اصلی کشور محسوب می‌شوند هر حرکتی که در جهت رشد و شکوفایی معنوی انجام گیرد، پیامدها و نتایج مثبتی را در آینده به دنبال خواهد داشت. از آنجا که انسان بدون ایمان و عقیده مذهبی قادر به زندگی کامل نیست و به جایی امید ندارد، برای اینکه زندگی معنا و قابل تحمل باشد، باید برایش غایت و مقصودی برای عالم مادی منظور گردد. حس مذهبی نشانه غلو طبیعت انسانی است و کسی که فاقد آن گردد نسبت به شخصی که واجد آن است از حیث قوت قلب و اخلاق و امید و توفیق بسیار فرودست تر است. حس مذهبی را باید به وسیله عقاید محکم و درست راهنمایی نمود و روشنی و صراحت بخشید و الا اسیر خرافات و عقاید پست خواهد شد. از این رو در این مقاله تلاش کردم که راه هایی را برای جذب نوجوانان به گرایش های دینی به روش کتابخانه‌ای مطرح کنم. اگر والدین و مربیان ویژگی های دوره نوجوانی را بشناسند، می توانند با این نسل ارتباط صحیح برقرار کنند و از طریق تربیت، تبلیغ، تدریس و مشاوره آموزه های دینی را به آنان آموزش دهند.

۱. طلبه سطح ۲، حوزه علمیه فاطمه الزهراء، آبادان

مقدمه

از آنجا که دیر زمانی است که دنیای غرب نوجوانان و جوانان ایرانی را هدف قرار داده و با تهاجم فرهنگی در صدد انحطاط فرهنگ اسلامی ایرانی می باشد، از این رو با بیان وظایف مجموعه هایی که با نوجوانان سروکار دارند که بتوانند با مطالعه و شناخت ، گامی در راهنمایی و هدایت این نسل و به سعادت رساندن آنها قدم بردارند. در این مقاله ابتدا ویژگی های نوجوانان بیان شده که مربیان و والدین بهتر بتوانند با تغییراتی که در دوران بلوغ اتفاق می افتد و رفتارهایی که متعلق به این دوره است آشنا شوند و راحت تر به مشکلات آنان پی ببرند و با ارائه راهکار برای خانواده ها ، مدارس ، مساجد و رسانه ها که بتوانند با شیوه هایی که برای نوجوانان جذاب است آنها را به دین اسلام آشنا نموده و در انجام واجبات و ترک محرمات مقید سازند. نوجوان در سنینی قرار دارد که به درستی نمی داند چه باید بکند و کدام شیوه را در زندگی خود برگزیند، ابتدا خانواده به عنوان اولین کانون تربیت باید دین را به فرزند خود بشناساند سپس نهادهای دیگر مطرح در جامعه از جمله مدرسه و مسجد و رسانه ها و مبلغین با شیوه های نوین اهداف دین و نقش آن در زندگی را برای نوجوانان مطرح می کنند و فلسفه احکام را برای نوجوانان بازگو نمایند و به شبهات و پرسش های بنیادین نوجوانان پاسخ بدهند. سؤال اینجاست آیا تا به امروز مجموعه های زیرربط چقدر در این امر (جذب نوجوانان به گرایش های دینی) موفق بوده اند؟

۱- نقش دین در زندگی

باورهای دینی دمیدن روح مسئولیت و تعهد در جان های مؤمنان می باشد و انسان های مؤمن را در برابر خویشستن، جامعه ، دین و ارزشهای دینی و از همه مهمتر خداوند متعال مسئول و متعهد می سازد. بر اساس آموزه های دینی مؤمنان در برابر جامعه ای که در آن زندگی می کنند نیز مسئول می باشند و نمی توانند نسبت به آنچه که در جامعه می گذرد بی تفاوت باشند.^۱ انسانی هم که به داشته های فرهنگی و دینی خود آگاه نباشد خیلی سریع فریفته می شود. بسیاری از نوجوانان ما از

۱. نگارش ، راهای تقویت باورهای دینی ج ۱ ، ص ۲۲

جامعیت برنامه آسمانی دینی اسلام و عناصر کارآمدی آن آگاهی ندارند.^۱ باید اذعان داشت که فطرت پاک نوجوان آماده تأثیرپذیری از آموزه‌هایی است، که از طریق خانواده، مدرسه، محیط و گروه همسالان، به آنها منتقل می‌گردد. علاوه بر متأثر شدن آن از فاکتورهای یادشده، موارد دیگری نیز در شکل‌گیری شخصیت و تمایل یا عدم تمایل شان، نسبت به مسائل دینی نقش ایفا می‌نماید. که از جمله آنها می‌توان به ارضاء نیازهای غریزی و فطری و نیز انگیزه‌های درونی اشاره نمود. نوجوان به طور ناخودآگاه و فطری در صدد پاسخگویی به آنها بر می‌آید.^۲ جهش معنوی در نوجوان جدی است با وارد شدن کودک به دنیای پر رمز و راز نوجوانی، بیداری فطری و معنوی خاصی در او رخ می‌دهد. او تلاش می‌کند تا رفتار خود را به گونه‌ای تنظیم کند که آرامش معنوی را به دست آورد. از این رو کوچکترین لغزش نوجوان از مسیر درست، سبب بروز احساس گناه شده و او را به ناآرامی می‌کشاند. در این دوره سنی، گرایش به فضائل و کمالات از قوت بالایی برخوردار است و فرصتی پربها برای فعالان مذهبی است. تا با تفهیم مسائل دینی و معنوی به زبان ساده و آسان، نیاز نوجوان به ارتباط و انس با خداوند به رسمیت شناخته و در تحقق آن شریک باشند.^۳ از طرفی دیگر اختلال در هویت دینی سبب می‌شود فرد نتواند ارزش‌های دینی گذشته را، ارزیابی نماید تا انگیزه‌ای برای انجام دستورات دینی داشته باشد. لذا دچار بی تفاوتی و بی مسئولیتی می‌گردد. تخریب نظام ارزشی-دینی سبب می‌شود، تا بسیاری از افراد دچار بحران هویت دینی می‌شوند، به دنبال هویت منفی بگردند و هویتی برخلاف آنچه اولیاء دین در نظر دارند، برگزینند. بسیاری از رفتارهای اجتماعی و ناسازگاری نوجوانان را می‌توان از این دیدگاه توجیه نمود. مسئولیت‌گریزی، دل‌زدگی و بی تفاوتی، هر کدام از آثار فقدان هویت هستند که در عرصه دینی، در قالب‌های بی توجهی به عوامل و نواهی الهی و بی‌علاقگی نسبت به شعائر، گزاره‌ها و نمادهای دینی بروز می‌کند. با بیان این مطالب مشخص می‌شود بحران هویت دینی، سبب تضعیف باورهای دینی، اختلال نظام ارزشی مذهبی و عدم تقیید احکام دینی می‌گردد.^۴ از طرفی دیگر نوجوان در سنی است که می‌خواهد فلسفه و غایتی برای زندگی بجوید و خط مشی تلاش‌های بعدی خود را

۱. نگارش، راهای تقویت باورهای دینی، ج ۱، ص ۲۴

۲. موظف رستمی، روش‌های جذب نوجوانان و جوانان به مساجد و نماز جماعت، ص ۵۴

۳. اخوی، هاشم‌پور، آشنایی با دنیای نوجوانان: نیازهای نوجوانان، ص ۱۰ و ص ۱۱

۴. موظف رستمی، روش‌های جذب نوجوانان و جوانان به مساجد و نماز جماعت، ص ۲۱

پیش‌بینی نماید و لذا می‌پرسد: زندگی چیست؟ من برای چه زنده‌ام؟ چرا تلاش می‌کنم؟ و باید چه بکنم؟ باید اسلام با جامعیتی که دارد جوابگوی این سوالات باشد. همچنین باید به نوجوان مبانی دینی را از طریق استدلال به او آموزش داد تا مددیار آن باشد که برای خود نظام دینی بر اساس تفکر و برهان عقلی به وجود آورد. معلم و مربی و بزرگترها باید سعی کنند مطالب دینی را به صورت منظم و با ترتیبی منطقی به نوجوان عرضه نمایند که نوجوانان بتوانند، آنها را به گونه‌ای در جان و زندگی خویش پیاده کند. به هر حال، باید بدانیم که در این سن و سال چه مباحثی از اسلام را عرضه کنیم که نوجوان فراری نشود و اگر اشکالاتی در ذهنش مطرح شد اسلام جوابگویی کند و عملاً در زندگی خود موارد مطرح شده را ملاحظه نماید و مصداق‌های آن را بشناسد. وقتی به نوجوان می‌گویید «مسلمان باش» باید بداند دانش آموز مسلمان با غیرمسلمان چه فرقی پیدا می‌کند، بقال مسلمان با بقال غیرمسلمان چه تفاوتی دارد. و این تفاوت در فکر آن‌ها، در حالات و صفات‌شان، در رفتار و کارهایشان، در اثری که بر خود و غیر دارند در معدل زندگی و مجموعه حیاتشان چیست؟^۱

درمورد این موضوع کتاب‌هایی مانند روش‌های جذب نوجوانان و جوانان به مساجد و نماز جماعت از محمدعلی موظف رستمی و تعلیم و تربیت و مراحل آن از دکتر غلامحسین شکوهی، راه‌های تقویت باورهای دینی از حمید نگارش، به آن اشاره کردند. ولی تنها به یک عامل تربیتی پرداخته‌اند به طور مثال به کارهایی که باید در مسجد پرداخته شود. یا فقط مجموعه رفتار خانواده‌ها برای جذب نوجوان. ولی در این مقاله تمام جوانب تاثیرگذاری بر نوجوانان را، که بتوان آنها رو به متون دین آشنا و علاقمند کرد و با خواسته‌ی قلبی، به انجام فرایض دینی رو بیاورند مطرح نموده‌ام از جمله می‌توان به نحوه‌ی رفتار والدین، اقدامات لازم در مدرسه، مسجد و رسانه‌ها اشاره کرد.

مفهوم شناسی اسلام

اسلام در لغت به معنای انقیاد و تسلیم شدن است «ابن منظور» می‌گوید: انقیاد و اسلام در شریعت

۱. مظلومی، گامی در مسیر تربیت اسلامی، ج ۱

یعنی اظهار شریعت و ملتزم شدن به آنچه پیامبر اکرم «صلی الله علیه و آله» آورده است.^۱ اسلام در اصطلاح، اسم دینی است که مخصوص شریعت حضرت محمد «صلی الله علیه و آله و سلم» می باشد و جمعیت ادیان آسمانی را تحت مفهوم خود شامل می شود.^۲

مفهوم شناسی دین

دین در لغت به معنای جزا و پاداش است و به معنی اطاعت و پیروی از فرمان نیز آمده است و در اصطلاح مذهبی عبارت از مجموعه قواعد و قوانین و آدابی است که انسان در سایه آن ها می تواند به خدا نزدیک شود و به سعادت دو جهان برسد و از نظر اخلاقی و تربیتی در مسیر صحیح گام بردارد.^۳

مفهوم شناسی نوجوان

نوجوان در لغت پسر امردی که هنوز خطش ندمیده باشد پسری که تازه پا به مرحله جوانی گذاشته^۴ و در اصطلاح حساس ترین و با اهمیت ترین دوران زندگی انسان است که معمولاً بین سنین ۱۲ الی ۱۸ سالگی می باشد در این دوره فرد نه کودک و نه هنوز به درستی بالغ شده است و دوره بحرانی زندگی خود را می گذراند.^۵

۲- شناخت ویژگی ها و پیچیدگی های شخصیتی نوجوان

شناخت ویژگی های دوره نوجوانی اولین گام در راستای ایجاد تعامل، تاثیرگذاری و جذب این قشر حساس و عاطفی، به گرایش های دینی است. برای والدین و مربیان که در تماس پیوسته با نوجوانان قرار دارند و مایلند بیشترین نفوذ تربیتی را بر آنان داشته باشند، اهمیت خاصی دارد آشنایی با ویژگی های نوجوانان در زمینه های جسمانی، ذهنی، عاطفی و اجتماعی، آگاهی از نیازها، علایق و

۱. ابن منظور، لسان العرب، ج ۱۲، ص ۲۹۸

۲. فرمانیان، مجموعه کنگره ی جهانی جریان های افراطی و تکفیری از دیدگاه علمای اسلام، ج ۴، ص ۵۰۰

۳. آیت اله مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ج ۲۸، ص ۴۷۰

۴. دهخدا، لغت نامه دهخدا، ج ۱۵، ص ۲۲۸۰۹

۵. <https://hawzah.net>

سوالات او باشد نوجوانی که عالمانه در پی دینش باشد و صرفاً تنها با تقلید از والدین شیعه نشده در انجام تکالیف الهی و بندگی استوارتر است و با حربه های شیطان و دشمنان گمراه نمی شود.

۶- کارکرد رسانه ها

ویژگی اصلی رسانه ها همه جا بودن آنهاست. رسانه ها امری فراگیرند و می توانند یک کلاس بی دیوار با میلیاردها شنونده تشکیل دهند. آنها وظیفه حراست از محیط را به عهده دارند^۱ و باید همبستگی کلی را بین اجزاء جامعه در پاسخ به نیازهای محیطی ایجاد کنند و به عنوان شاهره در فرایند هویت بخشی به جامعه نقش پیدا کنند و وظایف خبری و آموزشی یا انتقال فرهنگ یکی دیگر از کارکرد رسانه هاست.^۲

نقش رهبری وسایل ارتباطی و اثر آنها در در بیداری، هدایت و ارشاد افکار عمومی، امری واضح بوده و روزبه روز بر اهمیت آن افزوده می شود. رسانه های گروهی با ایجاد انگیزه در مخاطب، می توانند مشارکت اجتماعی را که از عمده ترین نقش های رسانه هاست به دنبال داشته باشند.^۳

۱-۶ استفاده از مزیت های فضای مجازی

فضای مجازی دارای مزیت ها و آسیب هایی است که نوجوانان امروزی با گسترش اینترنت و شبکه های اجتماعی بیشتر اوقات فراغت خود را با بازی های کامپیوتری و شبکه های اجتماعی از جمله واتساپ ، اینستاگرام، تلگرام و یوتیوب و... می گذرانند. اگر از این فضا درست استفاده نشود قطعاً گرفتار آسیب هایی خواهند شد پس راهکار چیست؟

راهکار

۱) در مدارس معلمان و دبیران استفاده صحیح از اینترنت و فضای مجازی را به دانش آموزان بیاموزند.

۱. چشمه نور ، پوریانی ، نصیری ، فضای مجازی و سواد رسانه ای ، ص ۱۹

۲. همان ، ص ۲۰

۳. همان ، ص ۲۲

۲) مربیان و همچنین والدین وظیفه دارند سایت های مفید را به فرزندان و دانش آموزان معرفی کنند.

۳) تبادل نظر والدین و فرزندان درباره قواعد استفاده از اینترنت.^۱

۲-۶ پیشنهاد های ویژه برای حلقه های صالحین بسیج موسسات قرآنی کانون های فرهنگی هنری مساجد و مربیان پرورشی:

۱) تشکیل گروه های فرهنگی، اعتقادی، قرآنی، پاسخ به شبهات و... در شبکه های اجتماعی به صورت کنترل شده.

۲) تولید محتوای فرهنگی با موضوعات قرآنی، احکام، اخلاقی و...

۳) استفاده از برنامه نویسان سایت اندروید و افراد آشنا به رسانه های برخط، در ایجاد و تشکیل سایت ها، اپلیکیشن ها و وبلاگ های اطلاع رسانی و نشر و گسترش فعالیت های دینی در فضای سایبری^۲

۳-۶ بازی های رایانه ای

این پدیده جدید دانش بشری که تقریباً در همه شئون زندگی نوجوانان و جوانان راه یافته است همچون دیگر ساخته های دست بشر، همان دو روی سکه را دارد که روی آن استفاده صحیح و مفید در جهت تسریع و دقت در کارها و کمک به رشد و سعادت بشر و حتی درمان بیماری های روحی و روانی است و روی دیگر آن استفاده نادرست است. در دنیای رایانه، آنچه بیشتر آنان را مجذوب و شیفته خود می کند، همان چیزی است که به آن بازی های رایانه ای می گویند.^۳ از آنجا که این بازی ها حواس دیداری و شنیداری را به تسخیر خود در می آورد می توان با ساخت بازی های رایانه ای فرهنگ ایرانی و آموزه های دینی را به نوجوانان آموزش داد همانطور که دنیای غرب

۱. کمال ، ناگفته های فضای مجازی ص ۴۲

۲. همان ، ص ۴۷

۳. همان ، ص ۵۳

چندین قدم جلوتر از ما مسلمانان پیش رفته‌اند و در پی تخریب اسلام بازیهای به عنوان ترویج ایجاد خشونت، تخریب مسجد و نشان دادن نمایی زشت و ترسناک از اسلام را روانه ی بازار کرده‌اند.

نتیجه گیری

با توجه به مباحث ارائه شده چنین می‌توان نتیجه گرفت که گفته مبلغین، معلم و والدین عمل‌شان یکی باشد که نوجوانان بتوانند به آن‌ها اعتماد کند و مشمول آیه شریفه «لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ» صف/۲ نگردند. تقویت بینش دینی و سیاسی و ارائه الگوهای مناسب به نوجوانان از بهترین و اصلی‌ترین راه‌ها برای جذب نوجوانان به حساب می‌آید. با توجه به هجمله‌های فرهنگ غرب و غرق نوجوانان در فضای مجازی، اگر خانواده‌ها و مراکز آموزشی، مسجد و رسانه‌ها با علم روز پیش نروند هرگز نمی‌توانند آن‌طور که باید و شاید بر نوجوانان تاثیر بگذارند. هر آنچه گفته شد در صورتی امکان‌پذیر است که خانواده، خود مقید به مبانی دینی باشد و در مدرسه طی سال‌های دوره متوسطه تحصیلی آموزش و پرورش در این دوره بیش از هر دوره دیگری انعطاف پذیر باشد.

منابع و مؤاخذ

- (۱) قرآن کریم
- (۲) اخوی ، ابراهیم ، هاشم پور ، محمدمیر ، آشنایی با دنیای نوجوانان : نیازهای نوجوانان ، بی جا ، انتشارات وابسته به اوقاف و امور خیریه ، چاپ اول ، ۱۳۹۹ ه.ش
- (۳) ابن منظور ، ابی الفضل ، لسان العرب ، ج ۱۲ بیروت : دارصادر ، چاپ اول ۱۳۷۵ ه. ق
- (۴) بشیری ، ابوالقاسم ، «مشاوره الگویی برتر در آموزش دینی به نوجوانان» بی جا ، نشریه معرفت ، ۱۳۸۳ ه.ش
- (۵) بیرانوند ، محمد ، منشور اجرایی فعالیت های فرهنگی در مسجد با رویکرد کادرسازی ، بی جا ، انتشارات اقیانوس معرفت ، ۱۳۹۰ ه.ش
- (۶) جوادی آملی ، عبدالله ، حق و تکلیف در اسلام ، قم ، انتشارات اسراء ، چاپ دوم ، ۱۳۸۵ ه.ش
- (۷) چشمه نور ، مرتضی ، پوریانی ، جابر ، نصیری ، معصومه ، فضای مجازی و سواد رسانه ای ، تهران : انتشارات پشتیبان ، ۱۳۹۷ ه.ش
- (۸) ساجدی ، ابوالفضل ، تربیت اجتماعی و شاخص های آن ، بی جا ، انتشارات مؤسسه ی آموزشی و پژوهشی امام (ره) ، چاپ اول ، ۱۳۹۴ ه.ش
- (۹) شاه محمدپور ، صمد ، چگونه فرزندان متعادلی در دوران بلوغ داشته باشیم ، قم ، میراث انبیاء (ع) ، ۱۳۹۵ ه.ش
- (۱۰) شریعتی ، علی ، روان شناسی تربیتی ، بی جا ، انتشارات مشعل ، چاپ هشتم ، ۱۳۴۲ ه.ش
- (۱۱) شکوهی ، غلام حسین ، تعلیم و تربیت و مراحل آن ، مشهد : انتشارات قدس رضوی ، چاپ هفدهم ، ۱۳۷۸ ه.ش
- (۱۲) فرمانیان ، مهدی ، مجموعه کنگره جهانی جریان های افراطی و تکفیری از دیدگاه علمای اسلام ، جلد ۴ ، بی جا ، انتشارات دارالعلم لمدرسه اهل البیت (ع) ، چاپ اول ، ۱۳۹۳ ه.ش
- (۱۳) فیض ، جواد ، رفتار پدر و مادر با کودک و نوجوان ، تهران : انتشارات امیرکبیر ، چاپ دوم ، ۱۳۸۸ ه.ش
- (۱۴) قرائتی ، محسن ، قرآن و تبلیغ ، تهران ، مرکز فرهنگی درس هایی از قرآن ، ۱۳۸۸ ه.ش

- ۱۵) کمال ، حامد ، کمال ، محمد ، ناگفته‌های فضای مجازی ، اصفهان : انتشارات سیمای فلق ، چاپ یازدهم ، ۱۳۹۵ ه.ش
- ۱۶) کریم ، زهرا ، پرورش کودک : تأثیر پرورش در جذب کودکان به نماز ، قم : صداوسیما جمهوری اسلامی ، ۱۳۸۲ ه.ش
- ۱۷) کرباسی ، منیژه ، وکلان ، منوچهر ، مسایل نوجوانان و جوانان در ایران معاصر ، تهران : دانشگاه پیام نور ، ۱۳۸۹ ه.ش
- ۱۸) گروه پژوهش های کاربردی مرکز رسیدگی به امور مساجد، مسجد و خانواده: فروغ مسجد ۸، قم : مرکز رسیدگی به امور مساجد ، چاپ اول ، ۱۳۹۳ ه.ش
- ۱۹) مظلومی ، رجبعلی ، گامی در مسیر تربیت اسلامی ، جلد اول ، تهران ، نشر آفاق ، چاپ نهم ، ۱۳۸۶ ه.ش
- ۲۰) محمدی ، محسن ، علل نمازگریزی و نقش رسانه در گسترش نماز ، قم ، مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما جمهوری اسلامی ، ۱۳۸۳ ه.ش
- ۲۱) موظف رستمی ، محمدعلی ، روش های جذب نوجوانان و جوانان به مساجد به نماز جماعت، بی جا ، انتشارات اوقاف ، چاپ اول ، ۱۳۹۱ ه.ش
- ۲۲) مکارم شیرازی ، ناصر ، تفسیر نمونه ، جلد ۲۸ ، تهران : انتشارات دارالکتب الاسلامیه ، ۱۳۵۳ ه.ش
- ۲۳) مجلسی ، محمدباقر ، بحارالانوار ، ج ۹ ، ح ۳۹ ، تهران : دارالکتب الاسلامیه ، ۱۳۹۳ ه.ش
- ۲۴) نگارش ، حمید ، راه های تقویت باورهای دینی ، ج ۱ ، قم : انتشارات زمزم هدایت ، ۱۳۸۳ ه.ش
- ۲۵) وطنی ، منصوره ، نقش تربیتی والدین و رسانه های گروهی در الگوپذیری نوجوانان و جوان ، قم ، بی تا ، ۱۳۸۹ ه.ش

۲۶) اینترنت : <https://hawzah.net>